

Uloga medija u edukaciji bolesnika

Darko Počanić¹, Ivana Klinar²

¹Klinika za unutarnje bolesti

Klinička bolnica "Merkur"

10000 Zagreb, Zajčeva 19

²PLIVA Hrvatska d.o.o.

10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 49

Posjedovanje kvalitetne informacije osnova je za rješavanje bilo kojeg problema s kojim se ljudski rod susreće. Medicina i zdravlje možda su najzanimljiviji izvor informacija širokom krugu ljudi. Nema osobe koju nije zainteresirala kvalitetna, stručna i provjerena informacija koja predstavlja odgovor na pitanje bolesnika ili osobe koja se smatra bolesnom. Koliki je interes pacijenata za sve podatke vezane za njihovo zdravlje najbolje pokazuju brojne kontaktne emisije na radiju i televiziji, pitanja upućena stručnjacima preko novina, a u posljednje vrijeme i preko Interneta. U oblikovanju zdravstvenih poruka i edukacije potrebno je provjeriti stručnost i točnost informacija, etičko opravdanje i ocijeniti jesu li oblikovane na način koji odgovara različitim medijima (1).

U svakodnevnoj liječničkoj praksi jedan od osnovnih zadataka liječnika je upravo pružiti svojim pacijentima pravu i korektnu informaciju o bolesti, simptomima, načinu liječenja, kao i o uputama za čuvanje zdravlja. Sami pacijenti najčešće svom liječniku zamjeraju nedostatak vremena koje bi posvetio davanju informacija.

Internet kao dostupan izvor informacija

Dostupnost informacija korisnicima danas je, zahvaljujući modernim elektronskim medijima, bolja nego ikada. U tome je najveću ulogu odigrao upravo Internet. Procjenjuje se da danas ima oko 1,000.000 web-stranica posvećenih zdravlju i bolestima. Sami bolesnici moraju naučiti kako će procijeniti jesu li objavljene informacije kvalitetne i pouzdane (2). Dostupnost informacija, transparentnost (navedeni autori tekstova), aktualnost, jednostavnost korištenja samo su neke od preporuka u ocjenjivanju medicinskog sadržaja na Internetu (3, 4).

U nedavno objavljenoj danskoj studiji dobro je opisano kako se danas bolesnici pripremaju za odlazak liječniku. Čak trećina bolesnika prije odlaska liječniku opće prakse traži informaciju o svom zdravstvenom stanju na Internetu. Utvrđeno je da su žene češći posjetitelji stranica posvećenih zdravlju (5).

Kako je Internet sve više u upotrebi u našoj zemlji (4), tako dobiva na značenju mogućnost komunikacije pacijenata i liječnika upravo elektronskim putem. Postoje razni pravilnici kako bi komunikacija između liječnika i bolesnika trebala izgledati. Objektivnost, pouzdanost i kvalitetu medicinskog sadržaja na Internetu jamči HoN (Health on the Net) Code of Conduct. HoN-Code je međunarodni certifikat za kvalitetu, pouzdanost i provjerenu informaciju na medicinskim i zdravstvenim web-stranicama (6).

Bolesnici se mogu educirati putem Interneta, a ujedno mogu dobiti i razne savjete u obliku primarnog i sekundarnog mišljenja (7). U svjetlu navedenoga, PLIVA je otvorila svoje stranice na Internetu upravo pitanjima iz područja zdravlja, i to po principima HoN-a. Na stranica PLIVAzdravlje moguće je pronaći informacije o zdravlju i očuvanju zdravlja, o najčešćim bolestima i stanjima i mogućnostima liječenja i prevencije. Omogućeno je interaktivno pretraživanje baza podataka bolesti i simptoma, pojedinih zdravstvenih stanja, sadržaja posvećenog zdravom stilu života, tjelovježbi, zdravoj prehrani. Posebno je zanimljiva rubrika *Pitanja i odgovori* u kojoj korisnici putem e-maila postavljaju pitanja, a stručnjaci pojedinih profila na njih odgovaraju, što omogućuje korektnu, stručnu i brzu informaciju. Ovaj sustav od početka primjene do danas svakodnevno raste opsegom pa nerijetko pitanja postavljaju i osobe iz susjednih država ili iz iseljništva, što govori samo po sebi o značenju informacije dobivene putem elektroničke pošte. Kratkom

analizom područja interesa vidljivo je da je u razdoblju od 17 mjeseci e-mailom u rubrici *Pitanja i odgovori* odgovoreno na 8844 upita. Veliki broj korisnika /5128 (58%)/ upućen je na čitanje već postojećeg sadržaja na portalu u okviru aktualnih tema ili baze bolesti, dok su na 3716 (42%) upita odgovorili specijalisti iz određenog područja. Najviše upita u spomenutom razdoblju pristiglo je u rubriku *Žensko zdravlje*, 2254 upita (25%), a specijalisti ginekolozi odgovorili su na 958 upita (43%). Slijede pitanja vezana za spolnost (849 - 10%), čemu pogoduje vjerojatno anonimnost pitanja i komunikacije (8). Zanimljiv je trend porasta ukupnog broja pitanja svakog mjeseca. U razdoblju od ožujka do lipnja 2003. godine broj odgovorenih pitanja porastao je s 8844 na 11305, što je porast od 13% u tri mjeseca! Više od polovine korisnika ove usluge traži informacije o određenoj bolesti, načinu prehrane, kako živjeti s pojedinom bolesti te o prevenciji bolesti.

U općim internističkim pitanjima vrlo su česta i pitanja iz područja kardiologije. Tijekom 18 mjeseci na portal PLIVAZdravlje prispjelo je više od 400 pitanja iz područja kardiovaskularnih bolesti na koje su korisnici portala dobili stručne i pravodobne odgovore. Zanimljivo je da se unutar kardioloških tema najčešće pojavljuju pitanja vezana za pojavu aritmija (13%). Slijedi hipertenzija (10%), a česta su i pitanja vezana za operacije i zahvate na srcu (10%). Pitanja koja traže odgovor i valjanu informaciju bilo bi još mnogostruko više kada bi se starija populacija služila suvereno Internetom. Slijedom navedenoga, Hrvatsko kardiološko društvo iniciralo je osnivanje jedinog kluba bolesnika s kardiovaskularnim bolestima. U takvom klubu pacijenti bi u direktnom kontaktu sa specijalistima bili u stanju raspraviti probleme liječenja i praćenja širokog raspona bolesti. Osobni kontakt s liječnikom koji posveti svoje vrijeme samo za konzultacije nema svakako premca.

S druge strane kao liječnici i sami smo suočeni s rastućom količinom novosti i podataka koje su nam svakodnevno dostupne. Internet dramatično mijenja način učenja u medicini, interaktivno i multimedijalno. Naša je i obaveza da se informiramo tražeći i ocjenjujući obrazovne medicinske web-sadržaje (4) i slijedimo moderne trendove liječenja koji počivaju na spoznajama temeljenim na dokazima i podacima iz strogo kontroliranih ispitivanja (9). Smjernice za liječenje hipertenzije, koronarne bolesti, aritmija svakodnevno se mijenjaju i nadopunjuju. Nakon nedavno objavljenih preporuka za terapiju hipertenzije (JNC VII) u Sjedinjenim Američkim Državama (10), nastupila je pomutnja upravo među pacijentima. Novi termini *prehipertenzije*, kao i snižavanje ciljnih i poželjnih vrijednosti krvnog tlaka doveli su do pojave malodušja i konsternacije u populaciji. Nakon što su teško usvojili starije preporuke o optimalnoj tjelesnoj masi, kretanju od pola sata na dan i poželjnim vrijednostima tlaka do 140/90 mmHg, nove, strože preporuke izazvale su rezignaciju i nevjericu. O tome svjedoče članci u novinama, gdje se pacijenti žale na stalno povećavanje ciljeva koji se pred njih stavljaju. U razgovoru navode najčešće želju da prestanu uopće pratiti preporuke, jer ne znaju hoće li

za nekoliko godina i nove koje slijede biti još strože i nedostižnije. Tu najveću ulogu u edukaciji i razjašnjenju novih podataka igra upravo osobni kontakt i međusobna rasprava s liječnikom.

Važnost preventive u edukaciji bolesnika

Gotovo potpuno zanemareni segment edukacije je preventiva. Svatko od liječnika koji radi i ambulantan posao svjestan je nevjerojatne razine neinformiranosti bolesnika o preventivnim mjerama koje uključuju promjenu načina prehrane, života, kretanja, unosa masnoće i soli u prehrani. U vlastitoj praksi često primjećujem kako osobe bez koronarne bolesti smatraju potrebnim snižavati kolesterol prvo lijekovima do granica koje su preporučene za osobe s dokazanom aterosklerotskom bolešću. Pri tome se gotovo nitko ne sjeti provođenja dijeta. Isto tako pacijenti s dijabetesom nisu svjesni kako je upravo striktna kontrola hipertenzije s pravilno odabranom vrstom terapije i važnija od samo izolirane kontrole glikemije. Poželjne vrijednosti krvnog tlaka kod hipertoničnih bolesnika često su njima samima "preniske" i treba duže vremena i objašnjavanja kako bi ih prihvatili. Bez korektno edukacije većina pacijenata bi ili odustala od liječenja ili sama modificirala doze lijekova!

Metaanalizom 15 randomiziranih kliničkih ispitivanja utvrđeno je značajno smanjenje anksioznosti prije operacije nakon videoprezentacije i pismene informacije, odnosno povećavanjem znanja o kirurškom postupku i samoj anesteziji (11).

Ispitivanjem je potvrđeno da se svjesnost o važnosti cijepljenja protiv pneumokoka najviše podiže edukacijom samih bolesnika, a najučinkovitija je bila kombinacija videonimke uz brošuru i razgovor između liječnika i pacijenta (12).

Pohvalne su javnozdravstvene akcije, edukacije i publikacije namijenjene samim bolesnicima.

„Znam što je najvažnije“ projekt je koji je PLIVA pokrenula u veljači 2003. s ciljem unapređenja zdravlja građana. U okviru projekta svaki mjesec bio je posvećen određenoj temi. Veljača je protekla u znaku lijekova i njihove pravilne upotrebe. Ožujak je bio posvećen alergiji i astmi, travanj zdravlju mladih i adolescenata, a svibanj bolestima srca i krvožilnog sustava te borbi protiv rizičnih faktora. Projekt je koncipiran kao niz akcija, tribina, predavanja, infotelefona. Tijekom akcije javnosti su predstavljene PLIVINE edicije: *Živjeti s visokim krvnim tlakom*, *Živjeti s visokim kolesterolom*, *Živjeti s lijekovima*, *Živjeti s alergijama* itd. koje su namijenjene zdravima i bolesnima pa stoga imaju posebnu vrijednost (13).

Pravilno korištenje i nuspojave lijekova posebno su polje edukacije bolesnika. Od trećine pacijenata koji prijavljuju nuspojavu na lijek spontano pri primjeni antihipertenziva broj poraste na gotovo polovinu nakon ciljanih razgovora s liječnikom. A samo korektna informacija u

stanju je osigurati pravilan i neškodljiv način liječenja te spontano prijavljivanje liječniku ili ljekarniku (14, 15).

Zaključak

Edukacija bolesnika je jedan od neizostavnih ciljeva liječenja pacijenta. Osobni kontakt u uvjetima ambulante često nije dovoljan zbog kroničnog nedostatka vremena. Klubovi pacijenata vezani su na organizirani prostor, vrijeme i često nemogućnost prisustvovanja sastancima. Internet se pojavljuje kao nova metoda komunikacije pacijenata i liječnika i edukacije koja nezaustavljivo ulazi u naš svakodnevni život. Stoga se može očekivati sve veća količina razmjene informacija putem elektronskih medija između pacijenata i liječnika, što

PLIVIN portal "PLIVAzdravlje" dokazuje svakodnevno u vremenu od puštanja u rad do danas. Dostupnost i brzina komunikacije sigurno su prednost pred svim dosadašnjim metodama.

Literatura

- EMC festival: Mediji i zdravlje <http://www.snz.hr/emc/>
- BRANN M, ANDERSON JG. E-medicine and health care consumers: recognizing current problems and possible resolutions for a safer environment. *Health Care Anal* 2002; 10(4): 403-15.
- DEŽELIĆ G. Internet in medicine-development and perspectives. *Acta Med Croatica* 2002; 56(4-5): 131-43.
- KUKOLJA TARADI S. Integracija Interneta u medicinsko obrazovanje. *Liječ Vjesn* 2002;124:36-41.
- BUDTZ S, WITT K. Consulting the Internet before visit to general practice. Patients' use of the Internet and other sources of health information. *Scand J Prim Health Care*. 2002; 20(3): 174-6.
- HONcode for medical and health Web sites <http://www.hon.ch/HONcode/Conduct.html>
- eRisk Guidelines for Physician-Patient Online Communications http://medem.com/corporate/corporate_erisk.cfm
- KLINAR I, BELAVIĆ-BORČIĆ A, KURILIĆ T, GVERIĆ A. Analiza interaktivne baze pitanja i odgovora na portalu www.plivazdravlje.hr - žensko zdravlje u razdoblju od 17 mjeseci. 5. simpozij o spolno prenosivim bolestima s međunarodnim sudjelovanjem. Opatija 2003.
- BABIĆ T. Medicina temeljena na dokazima u priručniku: Osobitosti kliničkih medicinskih istraživanja. Zagreb: Medicinska naklada 2003; 5-6.
- Seventh Report of the Joint National Committee on Prevention, Detection, Evaluation, and Treatment of High Blood Pressure (JNC 7) Express. <http://www.nhlbi.nih.gov/guidelines/hypertension/jncintro.htm>
- LEE A, CHUI PT, Gln T. Educating patients about anesthesia: a systematic review of randomized controlled trials of media-based interventions. *Anesth Analg* 2003 May; 96(5): 1424-31.
- THOMAS DM, RAY SM, MORTON FJ, DREW JS, OFFUTT G, WHITNEY CG, JACOBSON TA. Patient education strategies to improve pneumococcal vaccination rates: randomized trial. *J Investig Med*. 2003 May; 51(3): 141-8.
- Znam što je najvažnije ... na portalu PLIVAzdravlje <http://www.plivazdravlje.hr/?section=znam>
- PLIVAzdravlje - Lijekovi. <http://www.plivazdravlje.hr/?section=lijekovi>
- Lijekovi. com <http://www.lijekovi.com>.